

SÜRGÜN RUHU: AHISKA*

Seda Nur KURT

“Ahıska bir gül idi, gitti.
Bir ehl-i dil idi, gitti.
Söyleyin Sultan Mahmud’a:
İstanbul kilidi gitti...”

14 KASIM 1944 AHISKA (GÜRCİSTAN)

Askerler kapıda. Stalin emir verdi, diyorlar. Üç saat içinde hazır olun, ama nereye? Öz yurdumdan öte nereye, niçin? Oğlum Ruslar için askerde, komşum Ruslar için cephede ölmüş. Burada Türk, Kürt, Ermeni, Gürcü beraber yaşamaktayız; biz sürgünüz sadece... Kıpçak atalarımızdan beri öz yurdumuz Ahıska... Üç saatte terk ettiğimiz, tren vagonlarında balık istifi

* Künye: Kurt, S. Nur (2020). “Sürgün Ruhu Ahıska”. Simit Çay Betik, S. 1, s. 35-42.

Rusya’ya, Özbekistan’a, Kırgızistan’a, Kazakistan’a, Azerbaycan’a gönderildiğimiz ve sürgün yolunda canımızı teslim ettiğimiz... Bir sürgünün ruhu kaç nesil takip eder hayatı? “*Adım adım ben de gezdim torunlarımın dünyayı, heçbiri Ahıska’da degüldi.*”

Bir aylık tren yolculuğunda çok kayıplar verdik. Yaşayanlarımız farklı farklı yerlere dağıldı. Biz de Fergana’nın Mindon köyüne yerleştik. Burada herkes pamuk tarımı yapıyor. Bütün şehir bembeyaz pamuk tarlalarıyla çevrili... “*Ahlım fikrim vagonlarda galan dostlarımda... Bize Allah gün verdi de ölmediğ, sağ salam endüğ o insanluğ dışı vagonlardan? Onlar da enebildi mi?*” Biz de pamukla uğraşmaya başladık. Çocuklarımız kışın okulda eğitim görüp güzün pamuk tarlasında bize yardım ediyor.

Çocukların üniversite çağı geldi. Artık şehre göç etme vakti. Oğullarım mühendis olacak, kızlarım muhasebeci. Dünyanın neresindeyse ekmeğimiz orada doymanın yolunu biliriz. Fergana’da yıllardır vatanımızda gibiydik ama Ruslar gene rahat vermemeye başladı. Gençler artık bize düşman gibi bakmakta. Yolda rahat yürüyemez olduk.

*“Gök bayrağı vatana asmadan
Düşmanların tamamını atmadan
Azap tanlarını atmadan
Bana öldü demeyin ey insanlar
Ben ölmedim, ölmem, yok ölmem”*

1-5 HAZİRAN 1989 FERGANA(ÖZBEKİSTAN)

Kaç sürgüne daha dayanır kalbim? Eskisi kadar genç değilim. Fergana yolları Rus ellerinden farksız. Öz soydaşımınla aramızda aşılmaz yollar... Stalin zulmünden ağır bu zulüm... Kim başlattı, ilk taşı atan kim? Bugün küçük oğlum eve gelmedi. Sormaya korkuyorum, hâli nicedir? Ölmüş mü çoktan yoksa can mı çekişmektedir? Deli deli akan Karadeniz, seni Türklere temizlemek içinse tüm bu kıyım yemin olsun bin yıl daha öldürseniz gene Türk’ü cihandan silemeyeceksiniz!

Bir kez daha evimizi, toprağımızı, hayatımızı bırakıp yeniden başlamak için bu kez Rusya’ya sürgün geldik. Her şeyimize el koyup, bize Orlov şehrinin Kramskoy ilçesinde küçük bir apartman binasını gösterip burada yaşayın, dediler. Kramskoy ormanlık bir ilçe. Şehrin her tarafı yemyeşil ve yakınlarında bir sürü küçük göller var. Torunlarım daha ilk günden ormana gidip mantar ve böğürtlen toplamaya başladılar. Avuç dolusu böğürtlenle üstleri başları böğürtlen rengine bulanmış, ekşimiş dudaklarını büze büze eve

adım attıklarında içimdeki tüm sıkıntıları bir anlığına unutuyorum. Büyük oğlumu Semerkant'ta bıraktım. Kardeşim Sibirya'daki kamplarda ölmüş, cesedini bile göremedim. Gelinim altı aylık hamile. Oğullarıma uzun süre işlerini vermediler. Rus'un üniversite okumuşu o zamanlar çok yoktu. İki oğlum mühendis, yavaş yavaş düzenimizi kurmaktayız. Eylül ayında torunum doğdu. Baharın müjdesi gibi apaydınlıktı yüzü, tüm acılara inat sevinçle gülümsüyordu. Birden tüm neşemiz o oldu. Adını Bahar koyduk. *“Bahçeli bir ev yap, oğulcan. İçinde tüm aile, hep birlikte yaşayağ. Bu cihanın hengi iline getsağ ruhumuz Ahıska'da, bedenimiz sürgün... Vetenimize hesret de olsağ hep birlikte nefes alağ.”*

Bahar altı yaşına girdi bugün. Ağa dedenin hastalığı iyice arttı. Müslüman ülkesinde yaşamak istiyor artık, hepimiz de istiyoruz ama Halit'in işi, büyük kızların okulu var. Azerbaycan'a gidelim, diyoruz. Hepimiz gidemiyoruz... Koca ana aylar var konuşmadı, ağa dedeyi, Bahar'ı, Nermin'i alayım... Ya Halit, Alma, Gülizar? Halit'in kardeşi, yeğenleri var... Gurbet bir vakit aman verecek, biz de hep beraber yaşayabilecek miyiz? Kardeşlerim Kazakistan'da, Halit'in kardeşi Semerkant'ta, biri yanımızda, biri... Müslüman yurdunda hep beraber yaşamaya ant içtik. Tez vakit onlar da gelecekler. Gence'de, Müslüman toprağında, yurttaşlarımızla yaşayacağız.

*“Men bu yerde yaşalmadım
Yaşlığıma toyalmadım
Vatanıma asret oldum
Ey güzel Kırım...”*

10 EKİM 1995 GENCE (AZERBAYCAN)

Gence'nin Goranboy ilçesinde Ruslardan aldığımız kocaman bir bahçe içinde iki ev ve bir havuz. Evlerden biri eski ve tek katlı diğerini Halit yeniden yaptırmaya başladı ve inşaatı azaldı. Şimdilik aile eski evde. Bahar ve Nermin havuza girmek için can atıyor ama ağa dede havuzda daha önce bir Rus kız boğuldu, diye kandırıyor onları. Bahar, içini çeke çeke bakıyor havuza ama korkusundan bir kere bile giremiyor. Ağa dedenin Müslüman atalarına kavuştukça sıhhati iyileşmekte. Koca ananın sessizliği ara ara perdelenmekte... Ağa dede bahçeye dut, kiraz, elma, üzüm, nar ekmiş. Bahçe baştanbaşa meyve ağaçları ve çiçekler içinde. Gülgez'le koca ana hâsılatı evin bodrumuna kurdukları ambara istifleyip kışa kuru meyve hazırlamakta. Rusya'dan gelen değerli eşyalar, koltuklar, evin tüm gıdası hepsi ambarda... Bahar, neşeli kız. Sabahları herkesten evvel kalkıp ağız dolusu söylediği şarkılarla önce evi sonra mahalleyi uyandırır. Bahçede, tarlada nerede bir uğur böceği görse heyecanla peşinden gider. Sabahtan akşama değin bahçede, sokakta, elma ağacı tepesinde... Töt Manya Bahar'ı deli Bahar, diye neşeyle kovalarken Nikolay da ardı sıra eline kurabiyeler tutuşturur. Goranboy'da küçük bir kasaba. Komşular Rus, Azeri, Ahıskalı... Gülgez'in en sevdiği komşusu Manya, bayramlarında birbirlerine yemek ikram etmekte. Bahar'ın şen şakrak halleri, komşularıyla aralarındaki sevgi bağı Gülgez'in günlerini eylese de... İki kızı dizinin dibinde Gülgez'in ikisi Rusya'da... Kalbini parça parça bölmüşler, her parçası başka başka yerlerde atar; Rusya, Kazakistan, Özbekistan, Ahıska... Ah, Ahıska...

O gün bardaktan boşanırcasına yağmur yağdı. Sağanak halinde süren yağmur gittikçe şiddetini artırdı ve iki gün içinde şehri sel aldı. Sel beraberinde ambardaki tahılı, kuru meyveleri de götürdü. Rusya'dan getirilen değerleri eşyaların kimi kırıldı kimi zarar gördü. Üstelik küçük ve köhne olan ev dahi sular altında kaldı. Komşuların yardımıyla ev sularından temizlendi, sel altında kalan kap kaçak yıkandı.. Gülgez Halit'e haber gönderdi. Gelmişken çocuklarını da getirsin, hasret gidersenler istedi. Bahçedeki kiraz ağaçlarında dahi heyecanlı bekleyiş gözlenmekteydi. Nihayet araba bahçeye park ettiğinde içinden yalnız Halit çıkmıştı. Pasaport işlemlerinde sorun olmuş ve kızlar gelememişti. Oysa Gülgez kızlarına en sevdikleri yemekleri yapmış, üzerine en güzel elbisesini giymiş oysa Bahar bütün gün evden çıkmamış,

havuzun kenarında neşeyle oynamıştı. Halit kısa sürede selden zarar gören yerleri onarmış, evin düzenini sağlayıp Rusya'ya dönmüştü. Komşuları ilk kez o gün Bahar'ın evden çıkmadığını fark etti. Ablalarını beklediği onca günün sonunda karşısında sadece babasını bulmuş o da sanki rüya gibi görünüp kaybolmuştu. Bahar çocuk kalbinin ilk hayal kırıklığıyla yastığını ıslattığı o akşam rüyasında tüm ailesini beraber görmüştü. “*Ben hiç Ahıska'da yaşamadım. Hep başka iller il oldu bana, kalbimde hep görmediğim vatanım. Hem vatanıma hem babama hem ablalarıma ağlarım. Büyük büyük mutluluklar istemedim hayattan. Anneme naz etmedim, babama dudak bükmedim. Çocuk olacak yaşta büyümenin sorumluluğuna erdim. Sadece Allah'ım bu gece gözümü kapattığımda bütün ailem aynı evde uyuyor olsun istemişim.*”. Bahar, gözlerini büyük bir neşeyle ovuşturup güne her zamanki şen hâliyle başlayacakken kalbinde özlemi taşıması ağır bir yük gibi duyumsamıştı. İçindeki acının annesinin şefkatli kollarında geçeceğine inanıp usul usul annesinin odasından içeri süzüldü.

Evlerinden tren garı yürüme yarım saat mesafede. Bahar ve Nermin neredeyse her gün tren raylarına gidip ray boyu koşu yarışı yapıyorlar. Garın arkası göz alabildiğine bembeyaz pamuk tarlası... Akşam yedide tarla başında hareketlenme olurdu. Pamuk toplama görevlileri gelip o gün toplanan bütün pamuğu kamyonlara doldurup giderlerdi. Bahar bembeyaz tarladan gözlerini alamazdı. Bir yandan da kamyonu istiflenen pamuk demetinin üstüne atlayıp Goranboy'dan çıkmak, ablalarının yanına gitmek istiyordu. Bahar, ablalarını sadece yaz tatillerinde görüyordu. Uzun süre ablalarının da kuzeni olduğunu düşünmüştü. Eski evin duvarında bahçeye bakan küçük bir delik vardı. Bahar o delikten hayran hayran bakardı. Bahar'ın çocuk gözlerinde delikten görünen yer bahçe değil, Rusya! Rusya çok güzel, orada babası, ablaları, amcası, kuzenleri var... Deliğe gözlerini iyice yaklaştırmış ve bir an delikten kulağına uğultular gelmeye başlamıştı, iyice dinlemiş ve sesi tanımıştı. O an heyecanla annesine seslendi:

- Ana, uğultuyu duyuyor musun bak ablamların sesi geliyor!

Son mektubun üzerinden altı ay geçmişken Gülgez'in gözü yollarda; yeni mektup ha geldi ha gelecek... Kalbi minik bir serçe, aklı çocuklarında... Herkes üzerlerine titrer bunu bilir ama ana yüreği işte... Alma narin bir ceylandır, iyice zayıflamıştır. Kapının çalan tokmağı, mektup gelmiş olmalı! Ağa dede, koca ana, Bahar, Nermin herkes heyecanla mektubu dinlerken Gülgez sesli sesli okumakta: “*Muhterem candan aziz olan ve hiçbir zaman yaddan çığmayan azizlerimiz. Evvela hal hatrınızı sorup sual ederuğ, sonra hasretliğ selemlerimizi gönderiyeruh..*”... Mektubu tekrar tekrar okurken

Gülgez’in elinde mektuba iliştirilen fotoğraf, bakıp bakıp ağlar. Bahar, der Gülizar’ın saçı dağınık mı, boynunu bükmüş yavrum mutsuz mu yoksa? Bahar fotoğrafa bakar sonra annesinin buğulu gözlerine, Bahar’ın tazelik kalbi bile annesinin dizinin dibine düşüp düşüp ağlar. Böyle anlarda Gülgez sessizce köşesine çekilip Fergana’dan beri yoldaşı olan nakışlı kırmızı defterini açar, gönlünden geçenleri yazar da yazar:

*“Pahlavalar bışirdüm,
Yollarınızı gözledim.
İki dünyamın iki sebisi,
Canım kızlarım,
Hesretiniz yüregime kor...”*

Gence’de günler hasretle geçerken baharın gelişi yaklaşır. 21 Mart’a bir ay kala her perşembe meydanlarda kocaman ateşler yakılır. Yaşlı, genç, çocuk demeden herkes şenliğe katılır. Ateşten atlanır, toy toylanır, Türk’ün bayramı Nevruz coşkuyla kutlanır. Çocukların payına düşen mutluluk her zamanki gibi daha çoktur. Çocuklar sokaklarda ellerinde şapkalar neşeyle koşarken şapkalarını diledikleri kapıya atarlar ve ev sahibi şapkayı içine şeker koyup çocuklara geri verir. Çocuklar ellerinde şapkalı şekerlerle saatlerce güler, eğlenir.

Gence’ye gelmelerinin onuncu senesinde nihayet çocukların okulu bitmiş, Halit ve kardeşi işlerini düzene koymuş ve Rusya’dan kesin dönüş zamanı gelmişti. Bahar, bayramlık elbisesini giymiş Ahıskalılara özgü elmacık kemiklerinden yüzünü dolduran neşeli gülümsemesiyle saatleri saymaktaydı. Ağa dede bahçesindeki en olgun meyveleri toplamış, koca ana yıllarca çeyizinden çıkarmadığı fistanını giymiş, Nermin Gülgez’le beraber babasının ve ablalarının en sevdiği yemekleri türküler eşliğinde hazırlamıştı:

*“Armut talda, tal yerde,
Bülbül ötmez her yerde.
Felek vurdu, ayırdı.
Her birimiz bir yerde...”*

Havuzun başında uğur böceklerinin peşinden yürüyen Bahar, sokak başından gelen araba sesiyle irkilir. Beklenen gelmiştir:

- Ana, koca ana, ağa dede, Nermin koşun; babam, halam, amcam, yengem, ablalarım, kuzenlerim geldi!
- Geldi mi sahi, geldi mi?

Yıllar süren hasret biterken iki denizin kavuşması gibi dağılan aile kavuşmuştu. Koca ana yıllar sonra ilk defa hayat dolu bir nefes aldı ve suskunluğunu unutup konuşmayı yeni öğrenmiş bir çocuk telaşıyla bülbüller gibi konuştu. Bahar kollarını açabildiği kadar açmış, babası ve ablalarına coşkuyla sarılmıştı. Gülgez seneler sürmüş hasretin nihayetinde gözleri sevinçten büyümüş sağa sola koşturup herkese yetecek sevgisini anne şefkatiyle dağıttıkça artırıyor. Ağa dede yorgunluğunu unutmuş, kalbi her zamankinden sağlam oğullarını, torunlarını gözlerinin içiyle dolu dolu seviyordu. Nermin babasının koltuk altında ablalarının ellerini sıkı sıkı tutup aklına gelen tüm soruları sorup merakla cevaplarını dinliyordu. Bütün aile Müslüman toprağında beraberdi...

Gülgez koca bir leğen sütü sobanın üstünde kaynamaya bırakmıştı. Ara ara süte bakmakla beraber bir yandan yemek hazırlığındaydı. Nermin sobanın yanından geçerken dışarıdan gelen ani sesle irkildi ve kolu süte meylettirdi. İyice kaynamış olan süt Nermin'in ayağına döküldü ve ayağı yandı. Birkaç gün sonra komşu kızı Ofelya Nermin'e geçmiş olsun ziyaretine geldi. İki komşu kızı sohbet ederken Gülgez elinde nakışı sürgünde geçen hayatını düşünüyordu. Yıllar süren hasretlikten sonra nihayet tüm aile beraberlerdi ama aklını kurcalayan şeyler vardı. Kızları Rusya'dan geldiğinden beri komşuların oğulları tarafından rahatsız edilmekte ve güzellikleri başlarına dert olmaktadır. Büyük kızı Alma kaçırılmaya çalışılmış son anda başka bir komşunun haber vermesiyle kaçırma girişimi engellenmişti. Kızlarını güvende hissetmiyordu ya gene... Üstüne bir de yıllarca Rus asimilasyonuna uğramış Azeri halkın siz Türk müsünüz, soruları... Öz vatanlarından sürülmüş, Fergana'dan sürülmüş, Rusya'dan Müslüman toprağı olduğu için geldikleri Türk yurdu Azerbaycan'da da zorluklarla karşılaşmışlardı. Ev halkının huzuru kaçmıştı ve başka bir Müslüman şehrine, Türkiye'ye, göçme kararı aldılar. Evlerini, yurtlarını bir kez daha bırakıp bu sefer ana vatanında yurt kuracaklardı.

21 TEMMUZ 2007 KRASNİ MOST SINIR KAPISI

Aile Bursa'ya yerleşmiş, sürgün ruhlar yeni Müslüman şehirlerinde düzenlerini kurmaya başlamıştı. Türkiye'ye göçmelerinden iki sene sonra Bahar ve Gülgez Bahar'ın pasaportunu yenilemek için Gence'ye gelmişti. On sekiz yaşının sınırında Gürcülerin kırmızı köprü dedikleri Azerbaycan Gürcistan sınır kapısında annesinin sınırı geçmesinin ardından kendisinin de geçeceğini düşünen Bahar, pasaportunda çıkan bir sorun yüzünden sınırın diğer ucunda bir başına kalmıştı. Görevliler ne Gülgez'i içeri alıyor ne Bahar'ı dışarı bırakıyordu. Polisler işlemleri Gülgez'e tarif ettikten sonra Bahar'ı

senin güvenliğini sağlamak bizim işimiz merak etme, diyerek gecenin nden sabahın dokuzuna kadar bekletmiş bu esnada Gülgez kızına bir an önce ulaşmak için koşar adım gittiği yolda çukura düşüp çamur içinde kalmış, saatlerce işlemleri bitirmek için uğraşmıştı.

Bir hafta süren işlemlerin ardından sınırı geçip ana vatana giren Bahar ve Gülgez 1944'ten beri süregelen vatansızlıklarının bütün yükü omuzlarında, bir gün öz yurtlarına dönme hayali yüreklerinin en temiz köşesinde, vatansızlara özgü sessizlikle, evlerinin yolunu tutmuş ve Türklüklerini, Mslmanlıklarını altın bir madalyon gibi boyunlarında peşi sıra taşımaya devam etmişlerdi.

*"Biz, kısık sesleriz minareleri,
Sen, ezansız bırakma Allah'ım!
Bizi sen sevgisiz, susuz, havasız;
Ve vatansız bırakma Allah'ım!"*